

tre følgende: Arbejdet, de naturlige Resourcer og Pengene. Ved at anlægge denne Betragtning bliver Fordelingsproblemet makroøkonomiske Natur ogsaa særlig klar. I denne Forbindelse rejser der sig dog uvægerligt Spørgsmaalet om, hvorpaa Pengenes eller Kredittens «Knap-
hed» til syvende og sidst beror, hvorved Tankerne ogsaa henledes paa det Spørgsmaal, om det 19. Aarhundredes Venteteorier i Grunden var den Teologi, som mange moderne Økonomer ellers er tilbøjelige til at mene.

Det pædagogisk set vanskelige Problem at forklare Sammenhængen mellem Realkapitaldannelse, Rente og Kreditskabelse, klarer Bain efter min Mening ret godt. Den makroøkonomiske Sammenhæng mellem Investering, Opsparing, Bankernes Kreditpolitik, Indkomstdannelse og Beskæftigelse forklares i grove Træk i det ovenfor nævnte Kapitel om «Interest, money and employment», hvor de Tanker, der er blevet udviklet af Keynes og Alvin Hansen fremstilles ved Hjælp af en Enkelt-Periodeanalyse.

Det vilde føre for vidt her at gaa ind paa Kritik af Enkeltheder af Bains Fremstilling. For dog ikke helt at forbigaa denne Side af Sagen kan det nævnes, at efter min Mening argumenteres der gerne for ensidigt ud fra det Synspunkt, at en større Opsparingstilbøjelighed har ugunstige Virkninger paa Nationalindkomstens Størrelse og Beskæftigelsen. Det nævnes endvidere som Undtagelse fra den Regel, der almindelig er antaget, at den monopolitiske Prisdannelse betyder en Misdirigering af Produktionskræfterne, at Monopolgevinsten undertiden er en Betingelse for, at der overhovedet fremkommer et Udbud af den paaagældende Vare. «Monopoly may be a real necessity in an instance of this sort» staar f. Eks. paa Side 149. Heroverfor falder det naturligt, at man rejser det Spørgsmaal, om det overhovedet er «real necessity», at der fremkommer noget Udbud af en saadan Vare.

Om Bogen kan man efter min Mening i det hele sige, at selv om den vistnok ikke betyder nye Landvindinger indenfor den økonomiske Videnskab, — hvad der sikkert heller ikke har været Forfatterens Formaal — saa er den dog en god Vejviser for Studenten indenfor de Omraader, den behandler.

Ogsaa for dem, der udøver en akademisk Lærergerning, synes jeg, at det er en nyttig Bog, idet Bains Fremstillingsteknik og Maade at bygge sit System op paa, er tankevækkende.

O. Björnsson.

J. M. Keynes: Two Memoirs. Augustus M. Kelley og Rupert Hart-Davis. New York-London 1949. 100 Sider. Pris: \$ 1.75.

Denne bog på 100 små sider indeholder to afhandlinger, som efter Lord Keynes død og efter hans testamentariske bestemmelse skulle være de eneste af de skrifter, der uddgives måtte foreligge fra hans hånd, han ville tillade offentliggjort. Udgiveren og vennen, David Garnett, meddeler dette i forordet, samtidig med at han gør opmærksom på, at læseren indtager en begunstiget stilling ved at «høre hvad der var skrevet alene for dem, til hvem skribenten kunne tale uden nogen art af forbehold, og som aldrig ville misforstå, hvad han mente». Begge afhandlinger er skrevne for en snæver vennekreds, hvis sammenkomster byggede på deltagernes oplæsning af småstykker med erindringer fra hengangne tider.

Selv uden udgiverens fremhævelse af, at der herved åbnes adgang til en meget snæver og meget eksklusiv kreds, ville den, der læser disse to afhandlinger og især den første, ikke have undgået at føle sig som en åndelig indbryder. Denne følelse af at være kommet i et selskab af mennesker, hvor man ikke hører hjemme, kan man undertiden få, også når ens indbydelse er fuldkommen i orden. Og jeg må tilstå, at navnlig den afhandling, der hedder Dr. Melchior: en slagen fjende, på mig gjorde indtryk af ikke at være bestemt for mine øjne eller øren. Den virker ubehagelig i sin selvbevidsthed og med sine hånende adjektiver til de fleste af de personer, der omtales. Men det skal indrømmes, at denne virkning forstærkes, når sligt læses og ikke høres oplæst med de betoning og smil, der afglatter de skarpe kanter.

Afhandlingen refererer drøftelserne om Tysklands overgivelse af sin handelsflaade og det dermed sammenknyttede spørgsmål

tre følgende: Arbejdet, de naturlige Resourcer og Pengene. Ved at anlægge denne Betragtning bliver Fordelingsproblemet makroøkonomiske Natur ogsaa særlig klar. I denne Forbindelse rejser der sig dog uvægerligt Spørgsmaalet om, hvorpaa Pengenes eller Kredittens «Knap-
hed» til syvende og sidst beror, hvorved Tankerne ogsaa henledes paa det Spørgsmaal, om det 19. Aarhundredes Venteteorier i Grunden var den Teologi, som mange moderne Økonomer ellers er tilbøjelige til at mene.

Det pædagogisk set vanskelige Problem at forklare Sammenhængen mellem Realkapitaldannelse, Rente og Kreditskabelse, klarer Bain efter min Mening ret godt. Den makroøkonomiske Sammenhæng mellem Investering, Opsparing, Bankernes Kreditpolitik, Indkomstdannelse og Beskæftigelse forklares i grove Træk i det ovenfor nævnte Kapitel om «Interest, money and employment», hvor de Tanker, der er blevet udviklet af Keynes og Alvin Hansen fremstilles ved Hjælp af en Enkelt-Periodeanalyse.

Det vilde føre for vidt her at gaa ind paa Kritik af Enkeltheder af Bains Fremstilling. For dog ikke helt at forbigaa denne Side af Sagen kan det nævnes, at efter min Mening argumenteres der gerne for ensidigt ud fra det Synspunkt, at en større Opsparingstilbøjelighed har ugunstige Virkninger paa Nationalindkomstens Størrelse og Beskæftigelsen. Det nævnes endvidere som Undtagelse fra den Regel, der almindelig er antaget, at den monopolistiske Prisdannelse betyder en Misdirigering af Produktionskræfterne, at Monopolgevinsten undertiden er en Betingelse for, at der overhovedet fremkommer et Udbud af den paaagældende Vare. «Monopoly may be a real necessity in an instance of this sort» staar f. Eks. paa Side 149. Heroverfor falder det naturligt, at man rejser det Spørgsmaal, om det overhovedet er «real necessity», at der fremkommer noget Udbud af en saadan Vare.

Om Bogen kan man efter min Mening i det hele sige, at selv om den vistnok ikke betyder nye Landvindinger indenfor den økonomiske Videnskab, — hvad der sikkert heller ikke har været Forfatterens Formaal — saa er den dog en god Vejviser for Studenten indenfor de Omraader, den behandler.

Ogsaa for dem, der udøver en akademisk Lærergerning, synes jeg, at det er en nyttig Bog, idet Bains Fremstillingsteknik og Maade at bygge sit System op paa, er tankevækkende.

O. Björnsson.

J. M. Keynes: Two Memoirs. Augustus M. Kelley og Rupert Hart-Davis. New York-London 1949. 100 Sider. Pris: \$ 1.75.

Denne bog på 100 små sider indeholder to afhandlinger, som efter Lord Keynes død og efter hans testamentariske bestemmelse skulle være de eneste af de skrifter, der udgivne måtte foreligge fra hans hånd, han ville tillade offentliggjort. Udgiveren og vennen, David Garnett, meddeler dette i forordet, samtidig med at han gør opmærksom på, at læseren indtager en begunstiget stilling ved at «høre hvad der var skrevet alene for dem, til hvem skribenten kunne tale uden nogen art af forbehold, og som aldrig ville misforstå, hvad han mente». Begge afhandlinger er skrevne for en snæver vennekreds, hvis sammenkomster byggede på deltagernes oplæsning af småstykker med erindringer fra hengangne tider.

Selv uden udgiverens fremhævelse af, at der herved åbnes adgang til en meget snæver og meget eksklusiv kreds, ville den, der læser disse to afhandlinger og især den første, ikke have undgået at føle sig som en åndelig indbryder. Denne følelse af at være kommet i et selskab af mennesker, hvor man ikke hører hjemme, kan man undertiden få, også når ens indbydelse er fuldkommen i orden. Og jeg må tilstå, at navnlig den afhandling, der hedder Dr. Melchior: en slagen fjende, på mig gjorde indtryk af ikke at være bestemt for mine øjne eller øren. Den virker ubehagelig i sin selvbevidsthed og med sine hånende adjektiver til de fleste af de personer, der omtales. Men det skal indrømmes, at denne virkning forstærkes, når sligt læses og ikke høres oplæst med de betoning og smil, der afglatter de skarpe kanter.

Afhandlingen refererer drøftelserne om Tysklands overgivelse af sin handelsflaade og det dermed sammenknyttede spørgsmål

om de allieredes tilførsel af levnedsmidler til det sultende Tyskland. Det er et enkelt forhold mellem de mange, der optog tid og kræfter i tilknytning til afslutningen af våbenstilstanden i november 1918. For så vidt er afhandlingen et supplement til Keynes: *The economic consequences of the peace* (1919). Men medens bogen fra 1919 foruden den indgående analyse af fredstraktatens økonomiske virkninger indeholdt nogle ufor-glemmelige nærportrætter af de ledende statsmænd, giver afhandlingen enkeltheder fra de skiftende situationer i den vanskelige forhandling om skibene, levnedsmidlerne og betalingen for disse. Og medens portræterne i bogen, og da navnlig det af præsident Wilson, om ikke venligt så dog var præget af forf.'s store psykologiske sans og eminente fremstillingsevne, er omtalen af personerne i afhandlingen kort og bidsk. Keynes har en meget begrænset respekt for de ledende militærpersoner, han sætter ikke pris på amerikanerne og meget mindre på franskmændene. Jøderne byder ham direkte imod. Marechal Foch er indskrænket (narrow-minded) og hjulbenet med et dårligt plejet overskæg, som han trækker i, men gør dog et værdigt indtryk (s. 15). De engelske admiraler kommer ikke stort bedre derfra, og den franske finanssagkyndige, der mener at kunne tale engelsk fejlfrit, forstår ikke et ord deraf: en tåbelig person (a foolish creature), s. 31. Tyskerne er endnu ringere. Delegationslederen «Excellenz von Braun» har et tungt og dumt ansigt (s. 39). Erzberger er «fed og utiltalende i pelsfrakke» (s. 19) og har forrådt tyske hemmeligheder til de allierede (s. 69). Værst går det dog ud over den franske finansminister Klotz, der i et afsluttende møde med de «5 store» for sidste gang søger at hævde det franske standpunkt, at Tyskerne ikke må bruge guld til at betale levnedsmidlerne med, fordi guldet skal forbeholdes erstatningsbetalingerne. Lloyd George havde «altid hadet og foragtet ham» og «anti-semitismen, der er nær overfladen i en sådan forsamling, kom op i alles hjerter» (s. 61). Tonen er den samme, men tilsat humor, når der fortælles, at de «5 store» tilbringer tre eftermiddage med at drøfte hvor mange stemmer, Brasilien skal have i en underkom-

mission, i hvilken der ikke skulle stemmes (s. 41), eller at sikkerheds-officererne fra Scotland-Yard brændte al det indhold i den engelske delegations papirkurve, som de franske rengøringskoner ikke havde brug for (s. 12).

Men Dr. Melchior, den tyske finanssagkyndige, er til gengæld genstand for den mest forstående og sympatiske omtale. Han alene af tyskerne «opretholder værdigheden trods nederlaget» (s. 33). Med ham knytter Keynes hemmelig forbindelse, hvorved det lykkes at bringe Tyskland de hårdt tiltrængte levnedsmidler. Med ham mødes Keynes i fordømmelsen af, at Tyskland påtager sig forpligtelser, som det ikke kunne opfylde, og at de allierede krævede, hvad de ikke havde ret til at forlange (s. 70).

Med «Dr. Melchior, den slagne fjende» har Keynes da endnu engang talt imod den fredstraktat, hvis langtrækkende, skadelige følger han allerede i 1919 så stærkt advarede imod. At han fik ret kan ikke bestrides. Om en mildere behandling af Tyskland havde givet en anden udvikling kan måske betvivles.

Den anden af de to afhandlinger «My early beliefs» er af en anden karakter, erindringer om ungdomstidens tanker og tro. Jeg skal om den fatte mig kort, så meget mere som cand. polit. Victor Andreassen allierede i *Finanstidende* for 14. december 1949 har givet en overmåde lødige omtale af den under titlen: Keynes opgør med sin ungdom. Han og hans venner levede en overjordisk tilværelse, «det økonomiske kriterium var mindre fremtrædende i vor filosofi end i Frans af Assisi's, der i hvert fald samlede ind til fuglene» (s. 96). Derved var de blandt de første i deres generation, der slap ud af Benthams nytte-filosofi og dennes *reductio ad absurdum*, kendt under navnet *Marxisme*. «Ganske vist har vi været ganske ude af stand til at frembringe en erstatning for disse økonomiske ir-lærer (bogus faiths), som har kunnet beskærme eller tilfredsstillende vore efterfølgere. Men selv er vi vedblevet at være fuldkommen immune for giften» (s. 97).

Dette leder tanken hen på det afsluttende kapitel i «General Theory», hvor det siges, at «vore dages autoritative stats-systemer synes at løse spørgsmålet om arbejdsløsheden på

bekostning af effektivitet og frihed». Det er sikkert, hedder det videre, at verden ikke meget længere vil finde sig i arbejdsløsheden, men det må være muligt ved en rigtig analyse at helbrede sygdommen og dog bevare effektivitet og frihed, fremfor at handle som slaver af en eller anden afdød økonom eller hente sine ideer fra en eller anden akademisk skribler.

Einar Cohn.

Karl Marx and the Close of His System.
By Eugen von Böhm-Bawerk.
Böhm-Bawerk's Criticism of Marx. By Rudolf Hilferding.

Together with an Appendix consisting of an Article by Ladislaus von Bortkiewicz on the Transformation of Values into Prices of Production in the Marxian System.

Edited with an Introduction by Paul M. Sweezy. Augustus M. Kelley, New York, 1949. xxx + 224 Sider, Pris \$ 3.50.

Det falder een vanskeligt at tænke sig andet, end at det må være en noget speciel oplevelse at være marxist i dagens USA. Megen ørenlyd kan han vel ikke vinde, og selv om han kunne, hvis han gjorde en større indsats derfor, så er det vel noget begrænset, hvad han overhovedet kan gøre. Det arbejdsområde, som kan blive tilbage for en akademisk marxist, bliver vel nærmest arkivstudier af typen: Zur Kritik der kritischen Kritizismus. — Ja, det er sådanne reflexioner, man umiddelbart må gøre, når man får en bog, som den, der her skal anmeldes, i hånden. Og dog er der næppe tvivl om, at Sweezy's mening med at udsende en bog som denne er noget andet og mere end blot at gøre noget uden alligevel at gøre noget.

Problemet, som behandles i denne bog af de tre forfattere, Böhm-Bawerk, Hilferding og Bortkiewicz, er det berømte transformationsproblem, problemet om profitatens udligning i arbejdsværditeorien. Dette problem går som bekendt tilbage til Ricardo, hvem det aldrig lykkedes at give nogen løsning på det, — han observerede lige akkurat problemet, men heller ikke mere — og det blev derfor først Marx, som skulle komme med en forklaring på, hvorledes man samtidig kan

hævde, at det er arbejdsmængderne, som ligger til grund for varernes bytteværdi, og at kapitalisterne i produktionsgrene med forskellig «organisk sammensætning» af kapitalen opnår samme procentvise profit på deres kapital. Marx gjorde opmærksom på problemet allerede i første bind af *Das Kapital*, men fremkom først med sin løsning i det næsten tredive år senere udkomne tredje bind. I mellemtiden ventede alverden i spænding på gådens løsning; der blev tilmed udskrevet prisopgaver derom. Da så endelig tredje bind udkom, og løsningen afslørede, startedes en polemik af tyske dimensioner og ført med en sand *furor teutonicus*.

To af de mest kendte indlæg i denne debat er netop de nu igen publicerede essays af Böhm-Bawerk og Hilferding, hvor naturligvis Böhm-Bawerk står som opponent og Hilferding som forsvarer. Jeg skal ikke referere argumenterne. Böhm-Bawerks virkelig elegante, og i tonen forevrigt forbavsende urbane og mod Marx respektfulde, indlæg indeholder vist omtrent alt, hvad der fra «borgerlig» side før og senere er blevet indvendt mod Marx's løsning af transformationsproblemet og mod hans arbejdsværdilære overhovedet. Det er særdeles læseværdigt. Hilferdings indlæg virker på baggrund heraf temmelig mat og giver ikke ret meget, bortset fra en mere almindelig påstand om, at Böhm-Bawerk har misforstået meningen med arbejdsværdilæren — altså ikke primært misforstået arbejdsværdilærens logik, men derimod dens anvendelsesområde. Ifølge Hilferding har Böhm-Bawerk ikke begrebet, at arbejdsværdilæren skal anvendes til at afsløre det kapitalistiske samfunds udviklingslove. Dette er en ganske anden problemstilling end den «borgerlige» økonomis, og derfor må det begrebsmæssige apparatur også blive helt forskelligt.

Dette punkt i Hilferdings kritik af Böhm-Bawerk må man naturligvis give ham ret i. Der er ingen som helst tvivl om, at det vi kalder økonomisk teori, ikke tager sigte på at forklare samfundsformernes udvikling, og hvis det blot var således, at den marx'ske model kun skulle forklare samfundsorganisationernes udvikling, medens den «borgerlige» model kun skulle forklare markedsforholdene